

Н. І. Бернадська

Пародія

ПАРОДІЯ (від грец. παρωδία — переспів) — у літературі та інших видах мистецтва (кіно, театрі, інколи в музиці та живописі) комічне наслідування художнього твору чи групи творів, зосереджене на стилі, тематиці, загалом поетиці конкретного тексту. Це імітація творчої манери конкретного митця, яка засновується на навмисній невідповідності стилістичного та тематичного аспектів художньої форми: про буденне говориться пафосно, величально і навпаки — про високе оповідається низьким стилем. Жанрова домінанта П. — переспів, у якому в комічній формі, інколи — карикатурній, наслідується стилістика, словниковий склад і навіть зміст творів певного літературного напрямку чи жанру. Розквіт П. пов'язаний зі зміною художніх епох, літературних течій та шкіл, із «боротьбою» між ними. Існують і дружні П. — наслідування чужого стилю без будь-яких намірів цей стиль принизити, вказати на його недоліки, і автопародії — переспіви власного стилю без його критики й заперечення (їх Д. Чижевський називав «поетичними іграшками»). За характером комізму розрізняють гумористичну й сатиричну, бурлескуну та травестійну (бурлеск і травестію інколи виділяють в окремі види) П. У сучасному літературознавстві активізується тенденція трактування П. як вияву чужого стилю у літературному творі. Вона охоплює і лірику, й епіку, широкими є і її функції — критика художньої мови і перебудова стильової палітри літератури в процесі її історичного розвитку. Цей жанр пройшов кілька етапів розвитку, активізуючись у часи переосмислення вже існуючої традиції. Його витоки сягають епохи Античності. Пародією на «Іліаду» стала «Батрахоміомахія», на «Одіссею» Гомера — «Циклоп» Евріпіда, на трагедії Евріпіда — «Жаби» Арістофана. У 16—17 ст. з'явилися християнізовані переспіви від Горація, моралізаторські переспіви «Героїд» Овідія, любовних послань героїнь грецької міфології, у яких використовувалися лексика й окремі образи пародійованих першоджерел. Епоха раннього Відродження (поч. 14 ст.) примітна численними П. особливого типу — *травестіями* або *бурлесками*, тобто переспівами відомих сюжетів античної поезії. Зазвичай, П. невелика за обсягом, але її елементи можуть зустрічатися і у великих творах. Наприклад, пародійний роман представлений такими взірцями: «Дон Кіхот» М. де Сервантеса (1605), «Навіжений пастух» Ш. Сореля (1627), «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію» М. Йогансена (1929), «Зламаний гвинт» О. Слісаренка (1929), «Піна днів» Б. Віана (1947), «Подруга французького лейтенанта» Дж.

Фаулза (1969). Їх об'єднує те, що кожен із цих творів пародіює якийсь романний різновид попередньої епохи, його узагальнену модель на рівні концептуального змісту, сюжету, композиції, персонажів, мови, стилю. У цьому плані пощастило рицарському роману, який став головним об'єктом П. у багатьох творах, але найвідомішим залишається «Дон Кіхот» М. де Сервантеса. Письменник багатоаспектно відтворює основні компоненти жанру-основи: від сюжетних схем, героїв, ситуацій до стандартної стилістики. Автор не намагався пародіювати якийсь конкретний твір, хоча дослідники схиляються до думки, що ним міг бути «Амадіс Гальський» Г.-Р. де Монтальво. Проте М. де Сервантес не обмежується конкретним текстом, а виявляє і демонструє банальності рицарського роману, бо головне завдання автора — висміяти не лише стиль, а й зміст, що породжує такий стиль. Надалі романтики писали П. на твори класицистів, реалісти — на тексти романтиків. Модерністи і постмодерністи використовували інтертекстуальні можливості цього жанру, а авангардисти — його здатність до заперечення і висміювання традиції.

В українському культурному просторі пародіювання простежується у фольклорних творах, пройнятих сміховою стихією, а також у творчості мандрованих дяків. Як жанр П. постав у 16 ст., зокрема у творчості Ф. Прокоповича. До П. зверталися П. Гулак-Артемівський, К. Думитрашко, С. Руданський, І. Франко. Відомим пародистом є В. Самійленко. У студентські роки він написав низку П. на російських поетів, пізніше вмщував П. на віршовані твори до своїх комедій і прозових творів з метою висміяти окремі явища тогочасного літературного життя. Наприклад, у «Пісні про віщого Василя» (пародія на твір О. Пушкіна) події киеворуського періоду адаптовані до сучасності автора, а головний герой твору — цензор — воює не з реальним ворогом, а з українською літературою, намагаючись знищити її, однак гине сам. Чимало П. на літературні теми створив В. Блакитний (виступав під псевдонімом Маркіз Попелястий): критичні П. він спрямовував тим митцям, чиї погляди і художню творчість не сприймав, а дружні П. адресував своїм однодумцям. Майстром пародії був Остап Вишня. Так, 1927 вийшла його збірка «Вишневі усмішки літературні», що містить П. на твори М. Хвильового («Синя трясовина»), Г. Косинки («Однокутний бій»), Г. Коцюби («Земляний син»), М. Івченка («Сни землі»), А. Любченка («Путемна бурь»), Я. Мамонтова («Коли народ уже визволивсь»), на критика В. Коряка («Шість і шість»). У них автор продемонстрував блискучий гумор, дотепність, інколи — іронічність, засвідчуючи цими текстами добре знання сучасного йому літературного процесу, вміння читати і смак до читання, адже Остап Вишня помічав ознаки неповторного авторського стилю своїх побратимів із письменницького цеху — і на змістовому, і на формальному рівнях. Часто до П. звертаються сучасні автори — поети з угруповання «Бу-Ба-Бу» з метою розвінчати соцреалізм і його ідеологеми, а також О. Стусенко, С. Дзюба як літературні критики, щоб звернути увагу на банальність вислову думки, її стереотипність, неоригінальність.

Рекомендована література

1. Нудьга Г. А. Пародія в українській літературі. К., 1961;
2. Віннікова Н. М. Функції української літературної пародії та її види // Мова і культура. 2012. Вип. 15, т. 3.

Бібліографічний опис:

Пародія / Н. І. Бернадська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-881819>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).